

Ország Lili „tér”képei

Árny a kövön

Magyar Nemzeti Galéria, 2016. XII. 17. – 2017. III. 26.

PALOTAI JÁNOS

A cím idézőjelbe tett része arra utal, ahogy az idősíkok egymásra rétegződnek a művész munkáiban, mintegy „teresítve” az időt – a tér helyett a sík felületre –, s a fal maga lesz a kép, mint *Ország Lili* is mondta. Másrészt képeinek nézőpontja eltér a szokásostól, a térkép-készítéshez hasonlítható: egyre távolodó felülnézetei a részletektől való elvonatkoztatást mutatják, emiatt idézőjel nélkül is lenne értelme a „térkép” szónak.

A gyerekek által a múzeumpedagógiai foglalkozásokon készített háromdimenziós „képkeretek”

Tavaly a *Nagyítások 1963* címmel a Bálnában rendezett kiállításon szerepelt a *Rekviem*, amit abban az évben készített el a festő egy, az elpusztult városok és emberek emlékére felállítandó templomba. A hét táblakép mellett az ugyanakkor készült Jancsó-film, az *Oldás és kötés*, a kiállítás alcíme és fő motívuma volt. Látható volt a filmből a kirándulásepizód: a Duna-parton Márta, a zsidó lány imalepelben táncolt egy amatőr kamera előtt a Kol Nidré zenéjére. Az ősi sírám felidézte a lány fájdalmát, ekkor abbamaradt a tánc, a film felvétele. Jancsó Miklós filmje először utalt nyilvánosan a holokausztra.

A kép múzeumpedagógiai foglalkozás tárgya is lett. Szabics Ágnes képzőművész gyerekekkel próbálta értelmezni a látványt – egy történet keretébe foglalta, ennek eredményeként templomot építettek a képeknek. Élővé tették, háromdimenzióssá alakították a síkot, megfordítva az absztrakciós folyamatot. A „visszabontás” a különböző látványelemek, jelentésrétegek, a zsidó és keresztény kultúra jegyeinek felfejtését foglalta magában.

Kiállítási enteriőr

Ország Lili akkorra már túl volt néhány alkotói periódusán. Montázsain különböző műfajok és korok – a rájuk jellemző technikák, metszetek vagy fotórészletek – kulturális jegyei kerültek egy felületre, de az egymásmellettség nem jelentett metonímiát. (Itt kell megjegyezni, hogy a részletek nem a későbbi, a poszt-modernre jellemző fragmentumok.) Másrészt ekkor már túl van ikonos képein, az egymás mögötti síkokkal. Korábbi festményein a homogén elemek mint térelemek – épületek, falak, oszlopok, kapuk – kötődnek egymáshoz. Az azonos témák újrafestése esetében változtatott a tárgyak méretén, arányain (*Kóró, Magtár, Öregasszony, Nagy fal*). A nézőpontok itt mintha variációk lennének, általuk a tér megváltozott, a festő eltávolodott a perspektivikus térábrázolástól (Rényi András)!. A fal visszatérő motívuma a tér lezártágát nemcsak optikailag jelenti, de kísért a művész 1944-es traumája is: akkor zsidóként az ungvári téglagyár falai közé tereltek. Ez motíválhatta az *Akasztott nő* (Rózsaszín ruha, 1956) című művet, amelyen fal helyett egy fabarakk és rajta az St (stigma) utal a bezártságra, mögötte az éjszaka üres tere. Későbbi *Labirintusa* a térszemléletet s az időérzékeltést is „felülírja” sosemvolt naptáiraival, non-linearitásával.

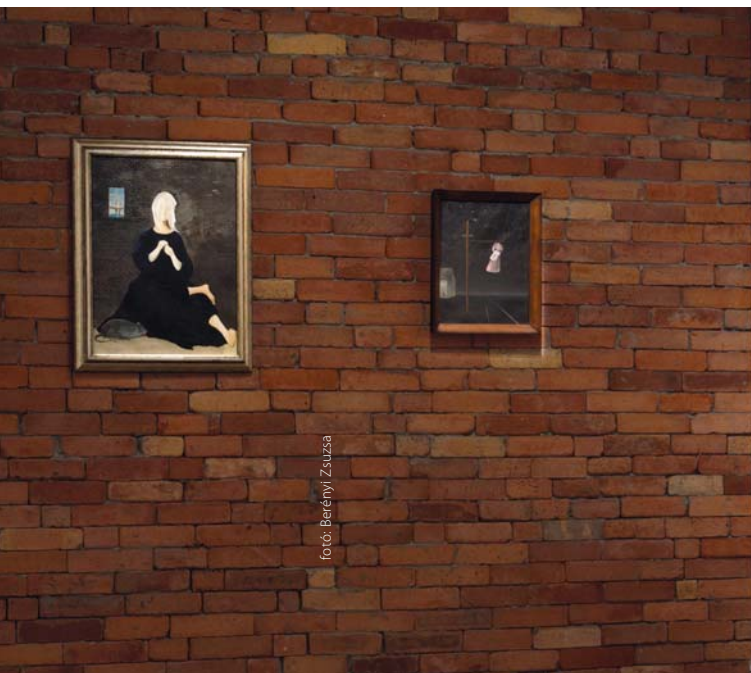

foto: Berényi Zsuzsa

Van olyan térfelfogás, mely szerint a tér űr, vákuum, ahol zuhanva mozognak az atomok mint az anyag legkisebb elemei (Démokritosz). Ellentétes nézet szerint a tér plenáris, dolgokkal kitöltött, a szubsztancia kiterjedése (res extensa). Ha Ország Lili Rózsaszín ruháján nem is azt az űrt látni, de kis túlzással a 60-as évektől a plenáris felfogás vonatkoztatható munkáira. Akkor járt Prágában, s az orosz ikonokhoz hasonlóan hatott rá az „Arany város” – 1960-ban készült több képének ez a címe. Mély hatással volt rá az óvárosi zsidó temető, amelyben évszázadok rakódtak egymásra a falakkal való bezártság miatt, ahol a sírkövekből vertikálisan épültek a „nekropolisz felhőkarcolói”. A síkbeli vetületek mellett a felülnézetet mint légi felvételt vagy építészeti alaprajzot örökítette meg. Így korábbi temetőtémái, amelyek az emberi létidő végét jelölik, kibővültek a nekropolisszal, a halott városokkal. A prágai zsidótemetőt 1968-ban festette meg, s a *Vízió* címet adta neki, de igazi víziói a Jeruzsálemről és a Panaszfalról készített képei voltak 1962-ben. Később jutott el oda, s meg is fogalmazta „dé já vu”-élményét: mintha már járt volna azokon a helyeken. Önigazolásképp tanúsítják ezt „előlegező” festményei. Izrael után eljutott Itáliába, Pompei romvárosát tanulmányozta, majd meghívták Indiába. Mindezek lenyomatai a képein láthatók. Az ősi zsidó kultúra mellett az antik, az asszír, az egyiptomi, a kopt, az iráni és az indiai szanszkrit írás kalligráfiait is használta. Az *Írás kezdetén*, *Az írás születése és a Feliratok a múltból* című sorozatai, valamint *A történelem lapjai*, *Az írás metamorfózisa* címeikben is az időre utalnak. A születést a szóban, az lgében jelölték meg: írva vagyon a betű, a teremtés eszköze (Lajtai Péter)², a zsidó nép „a könyv népe”. Ország Lili képein „szólt” erről, a vizuális kifejezés fontosságára mutatva.³

Ki kell térni arra a drámai párhuzamra, amely a festmények és Pilinszky János írásai között (*Rekviem*, *Ravensbrücki passió*, *KZ oratórium*, *Auschwitz – ahol*

„A bűn idáig ismeretlen mértékben jelent meg...”)⁴ fedezhető fel.

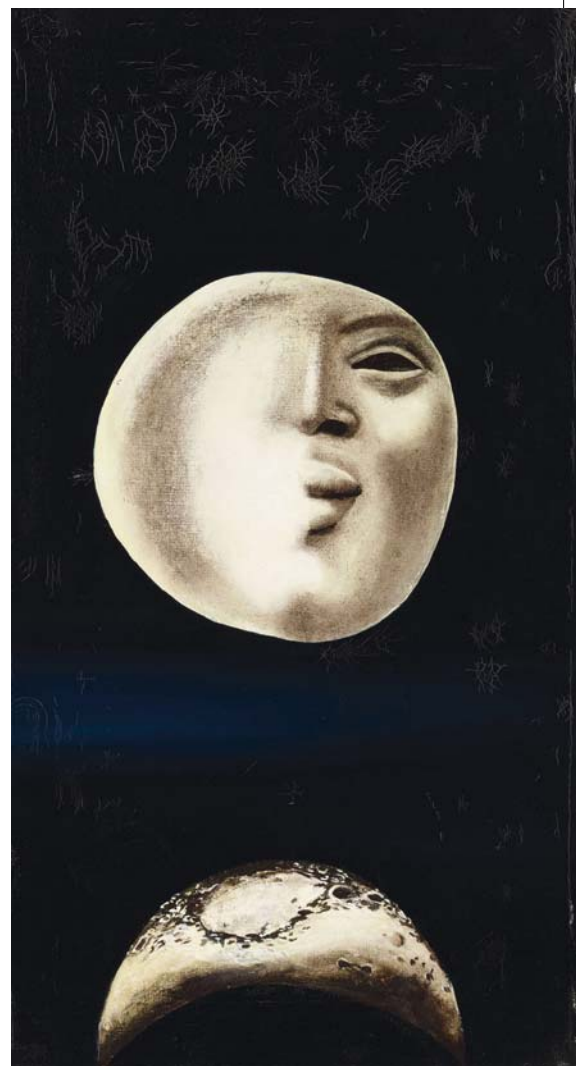
Mindkettő kataklizmák, a háború, a holokauszt lenyomata. Ennek árnyéka vetül Ország Lili expresszív („ön-arc”) képeire, amit a mű eltitkol, mintha nem lenne – Baudrillard ebben adta meg a mű lényegét a szimuláttal szemben.⁴ Erre utalhat a *Minden titkok kapuja* és a *Titkok háza*.

E nézet alapján a festő ikonjai a szentség szintjén helyezkednek el. A „rontás” szintjén való ábrázolás (a realitás torzítása) a stilizált, töredékes írásjel nemcsak a kultúra, de az idő, az enyészet, a pusztulás fogalmát is jelöli. Ezeken a képein a jelölő és jelölt többször váltakozik (pánszémia). A héber kultúrában a betű számot is jelent, s a művész felhasználta a többes jelentést, a poliszémiát.

Utolsó munkáin, a 70-es évektől kezdve, a történelmi mellett a valós idősis is nyomot hagyott: a kor újdonságát, a nyomtatott áramkört használta nyomódúc-ként. Ország Lili hírnöke („angyala”) lett a képzőművészet későbbi elektrifikálódásának. A Nemzeti Galéria – némi késéssel – a kiállítással és egy „súlyos” tanulmánykötettel tiszteleg a művész előtt.

Jegyzetek

- 1 Lásd a kiállítás katalógusát.
- 2 Lásd a kiállítás katalógusát.
- 3 Ismert az a nézet, hogy a rámutatás, majd az ábrázolás egyidős vagy még előbbi a megnevezésnél (Vilém Flusser).
- 4 Jean Baudrillard: A szimulákrum elsőbbsége. In: Testes könyv I., deKON könyvek 8., Szeged, 1996.

ORSZÁG LILI:

Holdak, 1957, olaj, vásznon, 45x25 cm Győr Megyei Jogú Város Önkormányzata, Vasilescu-gyűjtemény HUNGART © 2017

Múzeumpedagógiai foglalkozás a kiállítás terében

